

KATUNSKI PUT KROZ

ZEMLJU STOČARA I SIRA

“Granični visovi”

POGODNO ZA:

USLUGE:

Mokra planina

IMPRESUM

IZDAVAČ: Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije

www.bjelasica-komovi.me

DIZAJN: Jovan Nikolić

FOTOGRAFIJA: Jovan Nikolić, Vladimir Vukčević, Jelena Krivčević

ŠTAMPA: Studio Mouse, Podgorica

TIRAŽ: 1000

GODINA: 2017

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA
Bjelasica, Komovi & Prokletije

Projekat finansira
Evropska unija

Brošura je štampana kroz projekat Seoski turizam za ekonomski razvoj prekogranične oblasti Crne Gore i Kosova, koji se finansira od strane EU kroz program IPA CBC Crna Gora i Kosovo*

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Upoznajte katune Crne Gore

Birate mjesto za odmor, van utabanih turističkih ruta, mjesto gdje je priroda netaknuta, visoko na planinama? Želite da naučite o drevnoj tradiciji nomadskog kretanja stočara, koja još uvijek živi u Crnoj Gori? Onda za vas imamo pravu poslasticu!

Dođite u pograničnu oblast Crne Gore i Kosova, zonu kojom dominira planinski vijenac Prokletije, spektakularan sa svojim jedinstvenim i raznovrsnim planinama. Napravili smo za vas tematsku rutu koja će vam pokazati manje poznate planine koje pripadaju ovom planinskom masivu i koja će vam pokazati kako su naši, ali i vaši,

preci živjeli u prošlosti. Ovo je zona čuvena po katunima, nomadskom kretanju stočara iz dolina, gdje su im stalna naselja, na visoke planinske pašnjake gdje provode ljeta. Doživite naše katune, privremena naselja gdje stočari žive na planinama prema drevnim tradicijama i čuvajući jedinstvenu kulturu, živeći u savršenoj harmoniji sa prirodom. Dođite u zemlju čobana i sira, upoznajte katunjane, okusite njihov način života, i uživajte u okolini koja oduzima dah, a koja je dio njihovog svakodnevnog života. Otkrijte ko je bogatiji i srećniji, vi ili oni, budite stočar na dan ili dva!

*Jelena Krivčević,
Direktorica Regionalne razvojne agencije za
Bjelasicu, Komove i Prokletije*

Smiljevica

KATUNSKI PUT GRANIČNI VISOVI

Katunski put Granični visovi je tematska, katunska staza dugačka preko 160km koja povezuje preko 30 katuna na planinama neposredno uz granicu sa Kosovom, i predstavlja prvi turistički proizvod u Crnoj Gori koji se u potpunosti oslanja na kulturno nasleđe i tradiciju koju predstavljaju katuni. Područje

Katunskog puta obuhvata više planina – Čakor, Mokru, Smiljevicu, Hajlu, koje čine sjeveroistočni ogranak Prokletija, najjužnijeg lanca Dinarida. Želimo ovu našu tradiciju i ljepotu predjela u kojima vjekovima borave naši stočari sa vama da podijelimo, da vam pokažemo i ispričamo sve što je vrijedno vidjeti i

čuti o staroj tradiciji koja polako izumire. Ukoliko želite da ovuda prođete, a da se prvo detaljnije informišete o tome šta ćete na ovom putu vidjeti, pripremili smo vam i dodatne informacije o ovoj zoni, preporučili smo vam šta je vrijedno vidjeti i istražiti, i opisali usluge koje na putu možete dobiti.

ZAŠTO PROĆI OVUDA?

- Obići ćete izuzetno lijepe planinske predjele, van utabanih turističkih trasa.
- Upoznaćete čarobni svijet katuna, tople i gostoprime ljude u njima i na nekoliko dana živjeti njihovim životom.
- Zakoračićete u istoriju, i
- iskusiti život stočara, onakav kakav je bio i prije nekoliko vjekova.
- Probaćete domaće specijalitete koje nigdje drugo nećete naći, napravljene isključivo od onih namirnica koje su dostupne u katunima.
- Spoznaćete divlju ljepotu crnogorskih planina, bogatu raznovrsnom florom i faunom.
- Svojim dolaskom nećete biti samo turista, bićete podrška mještanima da nastave da čuvaju vjekovnu tradiciju odlaska u katune.

TEHNIČKE INFORMACIJE

Ovom stazom možete pješati, voziti biciklo ili motor, možete je preći i terenskim vozilom, a možete naravno i kombinovati različite vrste transporta. Mi bismo vam preporučili i da iznajmite konja od mještana, pa da i ovu vještinu isprobate!

Stazi se možete priključiti iz Rožaja, kod mjesta Lokve u Beranama, kroz selo Kaludra ili kroz Šekular u Beranama, u mjestu Seoce u Andrijevići, ili kroz Murino u Plavu. Možete sami birati da li ćete preći kompletnu stazu ili neke njene djelove. U svakom slučaju, potrudili smo se da napravimo uslove da se ne možete izgubiti.

SIGNALIZACIJA

1. Bilbord – na glavnim priključcima sa magistralnog puta postavili smo bilborde koji izgledaju ovako.

2. Putokaz – putokazi su napravljeni tako da znate koliko je od vaše lokacije udaljen sledeći katun i katuni posle njega. Na putokazu je vertikalno napisano KATUN ROAD, da možete lako razaznati na kojoj se stazi nalazite, kako vas ne bi zbunili neki drugi putokazi na koje možete naići. Ukoliko je na putokazu vertikalno ispisano EXIT ROAD, on vas onda upućuje na najbrži način da se isključite sa staze i uključite na najbliži magistralni put. U svakom slučaju, putokaze ćete naići na svim značajnim raskrsnicama na stazi.

3. Piktogram strelica – na mestima gdje se sa glavne staze odvaja neki

sporedni put, postavili smo strelice, da biste bili sigurni kuda da se krećete. Strelice pokazuju lijevo ili desno. Ako ste i tada u nedoumici, ili ako strelice nema na mjestu odvajanja puteva, uputite se glavnim putem, i ubrzo ćete naići na neku od kontrolnih tačaka.

4. Piktogram kontrolna tačka – ovi piktogrami su postavljeni duž cijele staze, a svrha im je da ukažu posjetiocu da se nalazi na stazi. Postavljene su jako često, i ukoliko se dugo budete kretali stazom a da ne nađete na neki od piktograma, znači da ste negdje skrenuli sa staze. Ovaj piktogram takođe govori kome je ova staza na-

Mokra planina

mijenjena – pješacima, biciklistima, motociklistima i vozačima terenskih vozila. Napominjemo, kretanje motorom ili terenskim vozilom mimo makadamskih puteva je zabranjeno.

5. Info table – info table su postavljene u svim većim katunima, i na njima ćete osim naziva katuna u kom se nalazite, naći i detaljnu i preciznu mapu sa označenom lokacijom na kojoj se nalazite.

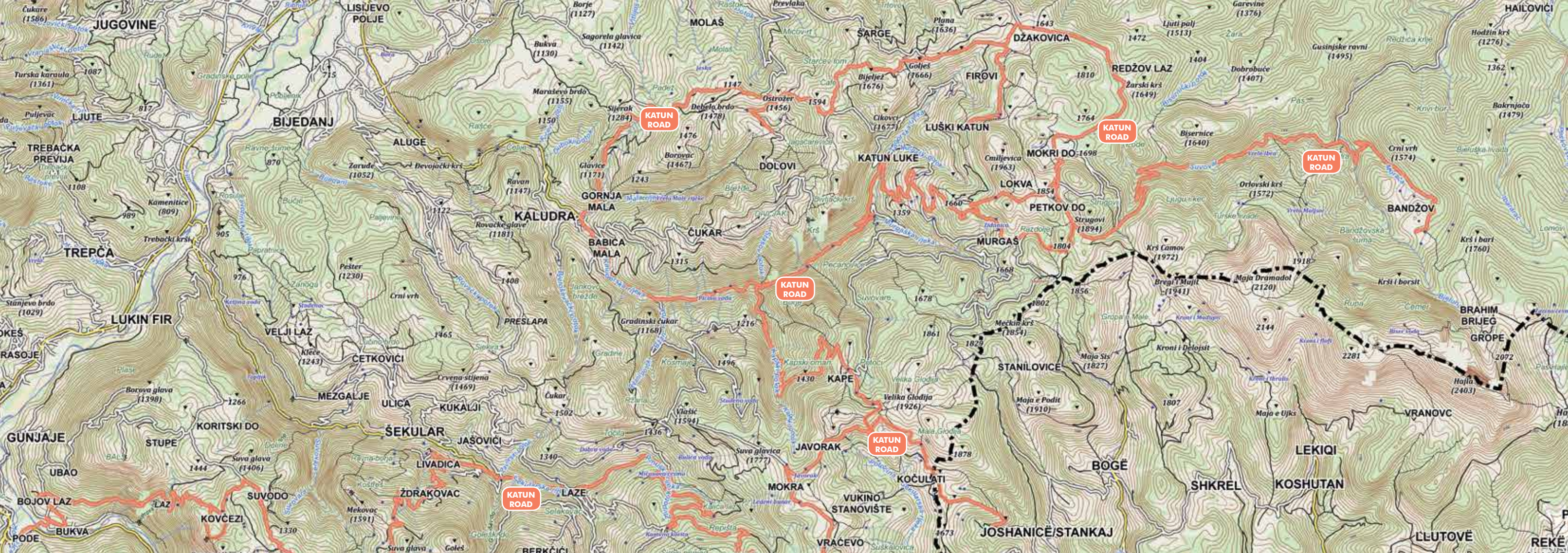
6. Vidikovci – kako se nalazite na velikoj visini, pogled će vam uglavnom biti jako lijep. Ali postoje neka mjesta koja vam toplo preporučujemo jer je sa tih mjesta pogled

spektakularan.

7. Info tekst – ove table vam pružaju neke dodatne informacije koje vam mogu biti značajne. Ukoliko su table samo na crnogorskom jeziku, onda su namijenjene lokalnom stanovništvu, a sve značajne informacije za turiste sa strane su prevedene na engleski jezik.

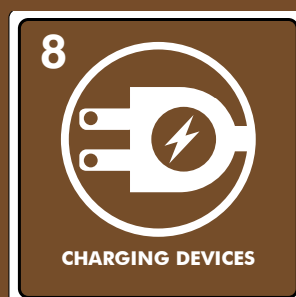
Za još precizniju orijentaciju, na sajtu www.katunroads.me možete skinuti i trek log Katunskog puta.

U S L U G E

U samim katunima kroz koje ćete proći nude se različite usluge. Za detaljan pregled tih usluga pogledajte mapu na sajtu, jer smo tamo označili sve što se u katunima nudi. A kada se nađete na licu mjesta, usluge su označene na sledeći način:

1. Kampovi – ovim piktogramom su označene lokacije na kojim su napravljeni kampovi u okviru postojećih katuna. Kamp mjesta su besplatna, ali ako vam je potrebno iznajmljivanje šatora, ta se usluga plaća.

2. Smještaj – ovo su brvnare na planini koje su vlasnici spremni iznajmiti ljudima koji više vole krov nad glavom nego šatore.

3. Domaća hrana – u katunima u kojima vidite ove piktograme ćete naći porodice koje vam mogu pripremiti neke od domaćih specijaliteta karakterističnih za katune.

4. Jahanje konja – u katunima gdje vidite ovaj piktogram možete iznajmiti konja. Sa mještanima se dogovorite o detaljima.

5. Seoske aktivnosti – ukoliko

želite da učestvujete u nekim od tipičnih seoskih poslova u katunu, pitajte mještane u katunima gdje vidite ovakve piktograme.

6. Tipični proizvodi – ukoliko želite da neki od tipičnih proizvoda u katunu kupite, potražite kolibe na kojima stoji ovaj piktogram, a proizvodi su različiti, možete kupiti sir, kajmak, slatko od borovnice i šumskih plodova, krompir, sokove, rakiju i slično.

7. Suvenirni – u katunima gdje stoji ovaj znak naći ćete porodice koje prave suvenire, ili od drveta, ili pletu odjevne predmete od vune.

8. Punjenje telefona – svi katuni na trasi Katunskog puta su dobili solarne sisteme, pa ćete kod njih moći da dopunite mobilni telefon, baterije za kameru ili GPS uređaj.

VAŽNE INFORMACIJE

Kretanje motorom ili terenskim vozilom mimo postojećih puteva je zabranjeno, i time se ugrožava priroda ove lijepe zone, pa vas molimo da ne skrećete sa puteva.

Kada prolazite vozilom ili motorom kroz katun, molimo vas da se krećete polako da ne biste podizali veliku prašinu koja smeta i ljudima i životinjama. Trudite se da ne pravite veliku buku i ne narušavate mir mještanima.

Ukoliko želite da pređete grani-

cu mimo zvaničnog graničnog prelaza, a za to imate nekoliko prilika na ovoj trasi, vodite računa da morate o tome obavijestiti neki od centara bezbjednosti u okolnim gradovima, i predati zahtjev i kopije putnih dokumenata u skladu sa zakonskom procedurom. Vozila ne mogu preći granicu van zvaničnih prelaza.

Ukoliko se nađete u gustoj magli ili jakom nevremenu, zaustavite se dok se situacija ne popravi. Ukoliko se izgubite ili vam je potrebna pomoć, pozovite među-

narodni broj za krizne situacije 112.

Napominjemo, ovom stazom se krećete na sopstvenu odgovornost. Na njoj nema mnogo opasnih tačaka, i trudili smo se da ih označimo, ali planina ima svoju ćud i naizgled pitoma mjesta u određenim uslovima mogu predstavljati opasnost. Ova zona je naseljena katunima, tako će vam mještani priteći u pomoć ukoliko se nađete u opasnosti.

KUDA ĆETE PROĆI

Naš katunski put će vas provesti lijepim pograničnim planinama, koje ćemo vam u ovom tekstu opisati.

Važno je da znate, radi planiranja svog puta, da ćete duž cijele staze naći porodice kod kojih ćete moći da se osvježite i da jedete. Ali smještaja ima tek na nekim mjestima.

U ovom poglavlju ćemo vam, osim predjela kojima ćete proći, opisati i kampove koje smo za vas pripremili.

Na katunskom putu Granični visovi postoji 5 wilderness kampova. Tako, kojom god stranom da krenete da istražujete visove, moći ćete da razapnete šator u blizini nekog od katuna, besplatno. Nemojte da očekujete ništa luksuzno, uslovi boravka u kampu su isti kao uslovi života ljudi koji borave u katunima.

U ograđenom prostoru, gdje vas životinje neće ometati, imaćete klupe i nadstrešnice gdje možete da odmorite i jedete, imaćete ognjište, kotlić i roštilj da sami ili

sa nekim iz katuna možete da pripremite obrok i da se ugrijete, a ako nemate svoj šator, moći ćete da ga dobijete od ljudi iz katuna.

U svakom slučaju, bićete dio katuna, i na dan ili dva izbliza upoznati ovaj način života i biti bogatiji za to iskustvo!

PLANINA ČAKOR

Geografski položaj i oblik, bogatstva vidika, voda, bogat i raznovrstan biljni i životinjski svijet, katuni, čine Čakor jednim od najljepših prostora u ovom dijelu Crne Gore.

Planinski prevoj Čakor između planine Čakor (2058 m) i Mokre gore, na 1849 m bio je najviši drumski prevoj u nekadašnjoj Jugoslaviji. Preko prevoja prolazi put od Murine (kod Andrijevice) do Peći na Kosovu, izgrađen 1926. godine. Bila je to najkraća veza Makedonije, Kosova i jugoistočnog dijela Srbije s Jadranskim morem.

Put je na crnogorskoj strani od Murine do doline Bjeluhe asfaltiran tek 2013. godine.

Čakor je važna geografska i istorijska ali i ekonomska pa i civilizacijska tačka Balkana. Istina, danas o tome tek nešto malo govore spomenici na prevoju. Čuvena kafana na tom mjestu odavno ne radi. No, gostima se obraduju i srdačno ih dočekuju, po prastaraj tradiciji, stočari na obližnjim katunima.

Prevoj je znamenit kao vidikovac, kao raskrsnica drevnih puteva, mjesto istorijskih de-

šavanja, okupljanja naroda, ali i kao važno mjesto za ispašu pa je i dom velikog katuna.

Odavde se pogled pruža na veliki broj crnogorskih planina.

S jedne strane počinje i pruža se veliko selo Velika, tamo je i rijeka Lim, ponositi vrhovi Visitora, Zeletina... Na drugoj Rugovska klisura kojom se Pećka Bistrica probija do pitome i plodne metohijske ravnice. Lijevo i desno staze vode ka drugim vidikovcima, dolinama i katunima.

KAMP ČAKOR

Ovaj kamp se nalazi skoro na vrhu prevoja Čakor, u okviru vrijednog domaćinstva Jokić koje redovno dolazi na katun. U ovoj zoni se nalazi još nekoliko domaćinstava, a svako od njih može da ponudi neku uslugu, potražite ih. Svi prodaju domaće proizvode, pripremaju domaća jela, a većina žena se bavi ručnom radinošću. Ako odsjednete ovdje, moći ćete da istražujete predivnu planinu Čakor. Možete se odlučiti da idete katunskim putem, a možete krenuti na sasvim drugu stranu, prema Prokletijama, preko Starca i Bandere, ili se možete spustiti u Rugovsku klisuru i odatle se uključiti na katunski put na Kosovu. Samo vodite računa, ovo je nezvanični granični prelaz, a u Turističkoj organizaciji Plav se raspitajte o proceduri prelaska granice. U svakom slučaju, ovo je jedini od 5 kampova do kog se može doći asfaltnim putem. Odavde dalje možete terenskim vozilom, biciklom ili pješke. U nova istraživanja možete i na konjima koje ćete iznajmiti kod porodica u katunu.

Mokra planina

PLANINA MOKRA

Neki dobri poznavaoци crnogorskih vrhova tvrde da je Mokra najljepša planina. Do skoro bila je prilično izolovana i poznata samo mještanima Ržanice, Velike, Murine koji su išli u svoje katune. Sada je, probijanjem puteva iz Mašnice i Lijepog dola dostupnija, pa na njoj niču i moderne vikendice.

Katuni su udaljeni od sela oko tri sata hoda. Nalaze se na prostoru pod šumom i velikim pašnjacima. Vode ima na sve strane, pa otuda i jednostavan naziv planine. Stanovi su relativno zgnusnuti. Na Petrovdan na Mo-

kroj se održavaju vašari i tada dolaze čobani i ostali sa okolnih katuna i sela.

Mokra ima izgled prostrane visoravni. Njena jedina dva vrha jedva premašuju visinu od 2000 metara. To su Prijedolska glava 2003 m i Lumere 2007 metara.

Potoci, rječice, lokve doprinose i ljepoti čitave slike ovog područja. Kao i raznovrsne šume, goli kamenjari, drveni stanovi i stada ovaca i goveda.

Kroz ovu sliku može protrčati i razna niska divljač (zečevi, li-

sice, kune, vjeverice), ali i ona visoka: srna, divokoza, divlja svinja, a mrki medvjed bolje da ostane u svojim, višim krajevima. Ozvučenje slici će nam dati jarebica kamenjarka, tetreb, suri orao, jastreb, kukavica, drozd, detlić, kreja.... ko bi ih sve razlikovao.

Osluškiivali su ih nekad i turski nizami dok su stražarili u kulama, a planinka na katunu posebno će danas paziti na orlove i vikanjem ih otjerati ako se zalete prema njenim kokoškama na livadi...

KAMP KRŠ RUŠIN

Ovaj kamp je udaljen 20 kilometara od kampa Čakor, i nalazi se neposredno uz katun koji se također zove Krš Rušin. U katunu od juna do septembra budu tri domaćinstva sa svojim stadima. Ovdje ima mladih ljudi koji cijelu ovu zonu poznaju kao svoj dlan. I u ovom katunu, kao i u ostalim, možete kupiti domaće proizvode, iznajmiti konje, jesti tradicionalnu hranu, i probati jedan od specijaliteta koji smo samo ovdje našli – sok od šišarke od crnog bora! Tačno iznad katuna nalaze se ostaci stare nizamske kule, utvrđenja turske vojske, jer je nekada davno ovdje bila granica turskog carstva. Za ovo mjesto su vezane i razne priče

i legende, koje će vam mještani rado ispričati. Iz ovog katuna možete lako istraživati u više pravaca – možete doći do katuna Čafa prijedolska, gdje se nalazi i mala crkva čuvena po tome što je na najvećoj nadmorskoj visini u Crnoj Gori. Ili možete krenuti pored Vulevog katuna, udaljenog nekoliko stotina metara od kampa, gdje ćete naći porodice koje također nude niz usluga, i otići prema nekada najvećem katunu koji se zove Mašnički. U Mašničkom katunu sada ima nekoliko redovnih stočarskih porodica, a ima i nekoliko brvnara koje služe samo za odmor, i koje se mogu iznajmiti ako vam kamperski način života ne odgovara.

KAMP VRAĆEVO

Iznenadjenje u srcu Mokre planine: Vraćevo je jedini katun koji ima improvizovano igralište na kom vrijeme provodi grupa djece. U 21. vijeku djeca su u katunima prava rijetkost, pa su ona bogatstvo ovog katuna i ono što ga čini specifičnim. Ovdje ima nekoliko koliba, a sve

pripadaju jednoj velikoj porodici Lekića. Kamp je ušuškano neposredno uz katun, u dolini okruženoj šumom. Na samom vrhu ovog proplanka nalaze se ostaci još jedne od nizamskih kula. Preporučujemo da obiđete ovo mjesto, jer je pogled odavde fantastičan.

KAMP KALUDARSKKE KAPE

Katun Kaludarske kape je najveći katun u cijeloj sjeveroistočnoj Crnoj Gori. Pravo je zadovoljstvo popeti se na vrh planine i zateći ovakvo jedno bogatstvo i zakoračiti u stara vremena, kada su svi katuni vrvili od ljudi i stoke. Ovdje ima 10 porodica, a grla nismo prebrojali – to je prosto nemoguće. Velika lokva u centru katuna je njegov zaštitni znak. Biće vam lijepo kod mještana, probaćete vrhunski domaći sir, a kod nekoliko porodica ćete moći i da pojedete domaću hranu. Konja također ima na pretek, pa ako biste da jašete, lako ćete se dogovoriti sa mještanima da iznajmite nekog od njihovih konja. Sa ovog mjesta može-

te katunskim putem ići ili prema Mokroj, preko Usovišta i Ravnih livada (gdje budite izuzetno oprezni ako idete terenskim vozilom, i ako je mokro nemojte ni pokušavati da se spustite), ili se makadamskim putem spustite na drugu stranu, prema selu Kaludra, odakle možete krenuti prema Cmiljevici, prateći signalizaciju. Granica sa Kosovom je jako blizu ovog katuna, i sa vrha planine jasno možete vidjeti kosovska sela. Ako idete pješke, i ako se uredno najavite, možete odavde direktno krenuti ka Kosovu, prateći stare makadamske puteve koji prolaze pored ostataka starih katuna u koje, nažalost, više niko ne dolazi.

PLANINA SMILJEVICA

Po ljepoti se izdvaja i Smiljevica, planina na čije se obronke počinjete peti čim se spustite sa Kaludarskih kapa. Ona se nalazi se na suprotnoj strani od Džakovice i Rugove. Planina je pitoma, ima dosta vode, livada, bogatstvo šume i okolo katuna njive na kojima dobro uspijeva krompir. Na katune na Smiljevici izdižu mje-

štani sela Zagorje, Luge, Petnjika, Donje Ržanice i Kaludre.

Udaljenost od sela do katuna je oko dva sata hoda. Bilo je nekad domaćina koji su imali i po 500 i više ovaca.

Smiljevica je nekada bila jako popularna i kao skijalište koje je

funkcionisalo u sastavu Hotela Lokve, koji se nalazi na magistralnom putu Berane – Rožaje. Ovaj hotel je trenutno u fazi adaptacije i brzo će biti otvoren, a skijalište radi za lokalne skijaše, a tek sa stavljanjem u funkciju hotela očekuje se da dobije stari sjaj i bude popularno koliko je nekada bilo.

KAMP MURGAŠ

Ovaj kamp se nalazi u sklopu katuna Murgaš, gdje redovno dolazi nekoliko porodica. Ovo mjesto je čvorište raznih puteva, koji vas mogu odvesti na različite strane. Veoma blizu je granica sa Kosovom, ali i brojni katuni Smiljevice koje toplo preporučujemo da obiđete. Lako ćete doći do katuna Lokva zagorska. Petkov do krije jed-

no lijepo jezerce koje se zove Košutina lokva, a odavde možete produžiti i prema katunu Mokri do, i dalje prema Džakovici. Sa druge strane možete istraživati katune Skrobutače, spustiti se do jednog od najljepših katuna Luke, posjetiti porodice koje nude usluge na ovoj trasi.

Hajla

Bandžov

PLANINA HAJLA

Mnogi, pak, Hajlu smatraju jednom od najljepših planina Crne Gore.

Na samoj je crnogorsko-kosovskoj granici. Ulogu graničnika imala je često i u prošlosti. Međutim, ona je otkad postoji i spona dvije prirodne cjeline, Prokletija i kosovsko-metohijske ravnice, ali i ljudi. Lijevo je Mokra planina. Sa zapada je ograničena rijekom koja (nekako) pripada Bogu – Bogška rijeka. Sa juga snažnom Pečkom Bistricom koja se probija prelijepom Rugovskom klisurom. Baš klisurom spuštaju se padine Hajle, donoseći Bistrici više pri-

toka. Najvažnija je, kažu, Alagina rijeka.

Saobraćajnicom se preko prevoja i graničnog prelaza Kula ide prema Peći.

Visina njene najviše tačke od 2403 metra čini je najvišom planinom u ovoj, sjevernoj grupi prokletijskih planina.

Hajla je sačinjena i od krečnjaka i od vulkanskih silikata, pa je zato reljef raznovrstan, razuđen, oblici svakojaki. Stjenoviti grebeni, prevoji, uvale, doline, visoravni, travnate padine, šume, potoci, još su prilično nepoznati,

ali je na njoj sve više planinara i alpinista, za koje postoje i dobri uslovi za smještaj.

Hajla je poput skromne, nena-metljive lijepo čobanice. Izranja iz jutarnje magle bijela od runo-lista, rumena od karanfila, mirisna od smreke i bora. Od Ibra svježija i nasmišana. Nešto od te nasmišanosti i mirisnosti, lakoće, ima i u njenom imenu.

Bandžovski stanovi se nalaze u podnožju Hajle. Tu su bogata pasišta sa dosta vode, šume i pašnjaka. Stočari izdižu oko 1. juna, silaze u septembru.

BRVNARE

Ukoliko niste baš zainteresovani za kampovanje u divljini, a imate želju da istražite katunski put, na ovoj trasi postoji nekoliko brvnara koje su domaćini spremni da iznajme. One se nalaze u sledećim katunima:

- Krš Rušin
- Mašnički katun
- Kaludarske kape
- Dolovi
- Džakovica
- Mušino brdo
- Katun Hajla

Ako ste zainteresovani da odsjednete u nekoj od njih, pošaljite nam upit i domaćini će se brzo sa vama dogovoriti.

SMJEŠTAJNI OBJEKTI

Na trasi katunskog puta ili u njevoj neposrednoj blizini se nalazi nekoliko smještajnih objekata koji nude daleko veći komfor od kampova i brvnara. Preporučujemo vam:

Hotel Lokve

Nalazi se na magistralnom putu Berane – Rožaje, a na svega nekoliko kilometara od katunskog puta.

Etno selo Oka i po

Nalazi se u selu Kaludra, direktno na trasi katunskog puta Granični visovi. Za više informacija o ovom objektu pogledajte sajt www.okaiipo.com

Planinarski dom Bandžov

Nalazi se na početnoj tački katunskog puta, u okviru katuna Bandžov, a više informacija možete dobiti na mejl omkok@t-com.me

Dom kulture Dermando

Nalazi se u katunu Bandžov, raspolaže sa 60 mjesta za sjedenje u restoranu, a ima i 30 ležajeva. Više informacija na linku www.facebook.com/Dom-Kulture-Dermandoo-1474887549502254 a kontakt telefon je +382 67 510 999.

Naš katunski put u nekoliko navrata dolazi do same granice sa Kosovom, i ukoliko želite da istražite ljepotu planinskih predjela i sa kosovske strane, imamo za vas nekoliko preporuka. Katunskim putem Granični visovi možete doći do sela Velika, i tu se uključiti na Vrhunsku biciklističku stazu 3 Čarobni istok, koja će vas odvesti kroz Plav na Bogičevicu, gdje se možete uključiti na katunski put na Kosovu i istražiti i taj dio Prokletija.

Više podataka o ovome možete naći na portalu www.katunro-

ads.me, a tu možete i prikupiti trek logove za lakšu i bezbjedniju orijentaciju.

Nemojte propustiti da se u Plavu prijavite za prelazak granice van zvaničnog graničnog prelaza, u turističkoj organizacija Plav ćete dobiti potrebne instrukcije o tome.

Ukoliko pak želite da svoje istraživanje nastavite prema Rugovskoj klisuri i tako se spustite u Peć, onda imate dvije opcije. Možete se sa Čakora spustiti u Kotlove, gdje se očekuje da u

narednom periodu bude otvoren zvanični granični prelaz. Za sada je ovo nezvaničan prelaz i potrebno je da svoj prelazak najavite policiji.

Drugi način da pređete sa katunskog puta Granični visovi na kosovsku teritoriju jeste da kod mjesta Ravne livade, između katuna Kaludarske kape i Barice, krenete prema turističkom mjestu Boge.

Ovo je takođe nezvaničan granični prelaz.

Kačamak

ŠTA NE SMIJETE PROPUSTITI

DOMAĆA HRANA

Udaljenost katuna od sela i nemogućnost čestih odlazaka u nabavke su uticali da se gastronomija u katunima formira oko resursa i namirnica koje mještani u katunu proizvode, ili koje mogu naći u svom okruženju. U oba slučaja, radi se o visoko-kvalitetnoj hrani, potpuno prirodnoj i nezagađenoj, što je u 21. vijeku prava rijetkost i što ovom vidu gastronomije daje ogromnu vrijednost.

Mještani sa sobom iz sela nose ili redovno nabavljaju isključivo pšenično i kukuruzno brašno, so, ulje, šećer i kafu. Bavljenje sto-

čarstvom znači da porodice uživaju u obilju mliječnih proizvoda, pa su upravo ti proizvodi okosnica većine obroka u katunu. Neka od čuvenih jela su kukuruzni i pšenični kačamak, kukuruza, gotov ili cicvara, priganice, a čak i kivan ili u kori pečen krompir sa planine ima poseban ukus pogotovo kad se jede sa domaćim sirom ili kajmakom. Domaći hljeb, od domaćeg brašna, koji se nekad pekao ispod sača a danas se peče u šporetu cigancu, ako je vruć i posluži se sa sirom ili kajmakom, neobično je ukusan i gosti sa strane ga stalno pominju. Jela u katunu su kalorična, kako bi obezbijedila energiju svim ukućanima koji preko cijele

log dana imaju različite i naporene obaveze. Posebno ukusan specijalitet na planini je takozvani skrob, jelo koje se pravi od mladih kopriva, ili pita zeljanica, od zelja ubranog na planini. Ovce i jagnjad se rijetko kolju, obzirom da je u katunu teško sačuvati meso, ali se to radi onda kada se zna da će se sve brzo pojesti – kada su veliki radovi kao što je kosidba pa se okupi cijela i uža i šira porodica da pomogne, ili kada su sabori i kada katuni vrve od gostiju sa svih strana. Posebno je ukusan specijalitet u katunu jagnje pečeno na ražnju, oko kog se radi i po pola dana, ali kad napokon bude gotovo, zna se zašto se dugo čekalo.

I pića su ovdje domaća. Sokovi i likeri se prave od šišarke, borovih iglica, od divljih jagoda, borovnice, maline, kupine. Čaj se nikad ne kupuje, već se na planini beru različite ljekovite i aromatične trave, suše se, ponekad miješaju i tako spremaju. Slatkiši se rijetko prave, danas se kupuju i u katunu će slatkiš sačuvati da posluže gosta sa strane.

SEOSKI POSLOVI

Uključite se u život na katunu. Biće to jedinstveno iskustvo. Posla ima za svakog, i najmanje dijete može da pomogne. Planinke će radije biti same u kolibi tokom procesa pravljenja sira (samo one znaju sve o temperaturi mlijeka, sve tajne sira u svakoj pojedinačnoj kaci – u kojoj je fazi sazrijevanja, kakav je na dnu a

kakav na vrhu kace, treba li ga još pritiskati ili zaliti...), ali vas mogu naučiti da pomuzete ovcu, a vi njoj pomoći u branju kopriva i zelja, u okopavanju luka i krompira u bašti, u pripremanju jela i pranju sudova.

Možete da donosite i cjepkate drva, pomognete oko pravljenja tora ili nadstrešnice, pri istjerivanju ili utjerivanju stoke u torove. Naučite da kosite livadu, da plastite i sakupljate sijeno u naviljke i stogove. Oštrenje kose je posebna vještina. Kao i striža ovaca. Prilikom striže treba držati ovce, pobrinuti se za runo.

Predenje vune je posao koji sve manje žena zna, pa iskoristite, ako vam se ukaže, priliku da se okušate. Možda ćete vidjeti i kako planinka vješto plete vune-

ne čarape na više manjih igala. Vjerujte, nije teško.

DOMAĆI PROIZVODI

Na katunu možete i kupiti razne domaće proizvode, od hrane do rukotvorina. Planinke su se nekad takmičile u pravljenju i prikupljanju sira. Kada se silazi sa stokom sa planine, svi su mogli da vide i izbroje koliko je punih kaca na konjima. Danas se sir prodaje na pijacama, može se naći i u prodavnicama, a domaćicama ne smeta ako ga prodaju dok su još na katunu.

Na mjestu proizvodnje, u ovim malim fabrikama mliječnih proizvoda, možete probati i kupiti prije svega vrhunski sir i kajmak. Sir može biti mlad, stari ili srednji, kajmak takođe mlađi ili stariji.

Jahanje konja

Mlijeko može biti kravlje, ovčje ili mješovito. Kiselo mlijeko je gusto, možete ga jesti viljuškom. Savršena je dopuna gotovo svim jelima.

Izuzetno je zdrav napitak i kisela surutka.

Hljeb je od pšeničnog ili kukuruznog brašna. Da su jaja organska, već ste se uvjerali.

Domaće rakije ste probali i shvatili zašto je ovdašnja šljivovica čuvena. Pojedini domaćini prave i rakiju od kruške i jabuke, ili šljivovicu sa ljekovitim biljem – klevovaču i lincuru. Planinke nude samo domaće sokove, slatko i džemove koje su pripremile tokom jeseni. Preporučujemo – sve! Ne odbijajte ništa što vam ponude, probajte. Med, sok od

zove, sok od borovnica, slatko i džem od šljiva, jagoda, kupina. Ako ima vremena domaćica će napraviti i patišpanj, jednostavan kolač od jaja i brašna.

Domaćini vam mogu ispričati i o nekim zanimljivim a izuzetno zdravim proizvodima od divljeg voća. Vodnjika je, recimo, turšija od divljih krušaka. I tečnost i plodovi imaju predivan, sasvim specifičan ukus. Sok od divlje trešnje (plodovi su sitni kao biseri, gotovo crni i ptice ih obožavaju) nešto je najukusnije što ćete u životu probati.

Posebna priča su četinari. Da li ste probali sok od mladih borovih šišarki? Ima ljekovita svojstva, kao i razni melemi i sirupi od borovih izdanaka. Ljekovita svojstva bora poznata su od davnina.

Drvo i vuna su glavni materijali na katunu. Od drveta se prave razni predmeti, od posuda i kašika do gusala, a od vune čarape, prsluci, džemper, kape, torbe, ćilimi.

JAHANJE KONJA

Ne bojte se, konji su pitomi i poslušni. I djeca mogu da dožive to posebno iskustvo – da ostvare bliskost sa ovom plemenitom životinjom i uživaju u položaju “ni na nebu ni na zemlji”. Ničeg prirodnijeg od kretanja na konju kroz livade. Na vidikovcima, vi ste stražar-ptica, gospodar vrhova i dolina. Na šumskom putu, ujednačen zvuk kopita i ugodno ljuljanje isključice pojmove vremena i prostora. Ostaje samo fino treperenje svjetlosti u granju smrča, jela i borova. Plovidba kroz vječnost.

Kada iznajmite konja, brinite o njemu. Krupnim toplim očima izraziće vam zahvalnost. Bez njega bi život na katunu bio nemoguć. On savlada i nemoguće uspone i nagibe, i najuže staze. Konj je ovdje i leteći ćilim i teretni voz. Ipak je srećniji nego u selu - donese drva ili vas provoza unaokolo, a onda uživa u slobodi i prostranstvu.

SAKUPLJANJE BILJA I ŠUMSKIH PLODOVA

Mnogo toga se na planini može ubrati, sakupiti, pojesti svježe ili skuhati i ispeći, ili pak osušiti za zimu. Ukoliko ne poznajete dobro bilje, pitajte čobane. No, sigurno ćete i sami prepoznati lješnik, divlju jabuku (za čarobno jabukovo sirće), divlju krušku, divlju trešnju, šumsku jagodu, kupinu, malinu, borov-

nicu, više vrsta jestivih gljiva.

Oko pješačkih staza raznaćete maslačak, kamilicu, kantarion, bokvicu, hajdučku travu, majčinu dušicu, srijemuš, kleku, plod divlje ruže – šipurak...

Možete uživati u branju, sladiti se istog trenutka ili pripremiti obrok na ognjištu u kampu ili kod domaćina. Napravite sami čajeve, najmirisnije suvenire sa katuna.

Traganje za biljem i šumskim plodovima otkriće vam nove poglede na živi svijet ovih planina. Imaćete razne susrete, sa leptirima, bubamarama, majskim gundeljima i skakavcima. S ptićima u gnijezdu.

KAKO JE NASTAO KATUNSKI PUT?

Katunski put Granični visovi je prvi turistički proizvod u Crnoj Gori koji je napravljen sa fokusom na katune. To smo uradili jer smo htjeli da postignemo nekoliko stvari:

- *Da uključimo u ukupnu turističku ponudu i specifično kulturno nasleđe koje predstavljaju naši katuni, i na taj način podignemo njegovu vidljivost i valorizujemo ga.*
- *Da obezbijedimo turistima usluge i visoko na planinama, gdje su usluge inače teško dostupne.*
- *Da omogućimo mještanima dodatni izvor prihoda tako što ćemo im pružiti priliku da nude svoje proizvode i usluge u njihovom mjestu boravka.*
- *Da podržimo opstanak katuna tako što ćemo mještanima*

olakšati uslove života kroz obezbjeđivanje solarnih sistema, jer u katunima nema struje.

- *Da istražimo biodiverzitet kojim su ovi predjeli izuzetno bogati i napravimo mapu koja daje pregled tog bogatstva.*

Ovu je ideju podržala Evropska unija kroz prekogranični poziv Crna Gora – Kosovo, i obezbijeđen je grant koji se iskoristio da bi se napravio Katunski put Granični visovi, sa pratećom infrastrukturom za tematsku stazu, promotivnim materijalima od kojih je jedan ova brošura, i solarnim sistemima za skoro 50 porodica trasi Graničnih visova. Naša su istraživanja pokazala da 97% korisnika ovog projekta nikada prije nije čulo za projekat EU koji se sprovodio u katunima, i da 92% korisnika nikada prije

nije imalo nikakvog benefita of projekta koji je finansirala EU. Zato smo veoma zadovoljni što smo uspjeli da usmjerimo sredstva EU ka marginalizovanoj grupi ruralnog stanovništva koja je ujedno jako značajna karika našeg društva zbog svoje poljoprivredne aktivnosti, ali i kao jedini čuvar stare katunske tradicije i kulture.

Za sve vaše komentare, sugestije ili impresije javite nam se na office@bjelasica-komovi.co.me a možete nas pratiti na www.bjelasica-komovi.me i naravno na sajtu koji je posvećen katunskom putu www.katunroads.me.

Nadamo se da ćete u uživati na ovom putu!

RUSIN KRS

WELCOME TO KATUN ROAD
DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

Information text in English, including a small map of the region.

Information text in another language, likely Russian, including a small map of the region.

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

WELCOME TO KATUN ROAD

DOBRODOŠLI NA KATUNSKI PUT

